

RENAȘTEREA PATRIEI „PRIN NOI ÎNȘINE”

Ion IFRIM*

CZU 172.15

Rezumat: *Autorul în prezenta lucrare arată că patriotismul, ca și patria, are un caracter concret istoric. Acest lucru ar trebui înțeles în dublu sens. În primul rând, în acela că el se manifestă în chipuri și intensități diferite, în funcție de obiectivele ce stau în fața poporului respectiv într-o etapă dată, de contextul general – politic, cât și de climatul cultural al epocii în care acel popor trebuie să și le înfăptuiască. În al doilea rând, în sensul că patriotismul...e în funcție ...de categoria socială. În esență, consideră că explicația decăderii trebuie căutată în „noi înșine”.*

Cuvinte-cheie: patrie, patriot, patriotism, renaștere, conștiință națională.

THE REBIRTH OF THE HOMELAND „THROUGH OURSELVES”

Abstract: *The author in this paper shows that patriotism, like homeland, has a concrete historical character. This should be understood in a double sense. Firstly, it manifests itself in different ways and intensities, depending on the objectives that lie before the people in question at a given stage, on the general - political - context, and on the cultural climate of the era in which that people must achieve them. Secondly, in the sense that patriotism...is a function...of social category. Essentially, he believes that the explanation for the decline must be sought in „ourselves”.*

Keywords: homeland, patriot, patriotism, renaissance, national consciousness.

Introducere:

„Patrie, nume dulce, ca o amintire strămoșească, clironomie din început cu care se unește inima! Întreci orice dorință și-mi ești totdeauna în memo-

---

* Ion IFRIM, doctor habilitat, CS II, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Radulescu”, Academia Română, ion.ifrim@icj.ro; ionut_ifrim24@yahoo.com

rie... Cine, o patrie! Te poate lăuda și cânta cât se cuvine? Căci amarul și dulcele sunt deopotrivă în tine... Pământ strămoșesc al patriei, fie ca marele Dumnezeu să te conserve totdeauna prosper până la sfârșitul tuturor veacurilor¹. Cu acest cuvânt noi înțelegem toată societatea, adică toți pământeni²”.

În acest context, precizăm că, *noțiunea de patrie* a circulat mai ales în operele scriitorilor sau în discursurilor politice, firește, nu ca obiect de analiză teoretică, ci mai cu seamă ca instrument educativ sau mobilizator, în vederea înfăptuirii anumitor deziderate politice, de clasă sau generală, specifice fiecărei epoci, afectând întreaga cetate, popor, sau mai târziu națiunea. Poate tocmai datorită valorii sale instrumentale în complexul categorial al științelor sociale, conceptul de patrie a căpătat de-a lungul istoriei, un statut special, care este mai puțin al unei categorii științifice și mai mult al unui fenomen psihic³.

Astfel, în viziunea autorilor români din secolul al XVIII-lea, conceptul de *patrie*, în formarea sa modernă apare la români în epoca luminilor. „Țara”, „moșia” sunt denumite acum „*Patrie*”, iar „*iubirea de moșie*” își pierde caracterul abstract, devenind un sentiment concret, atotcuprinzător, generator de drepturi și responsabilități clar definite.

Primele formulări moderne, apar în perioada 1769 – 1774 când termenul „*Patrie*” este omniprezent în scrierile cu caracter politic, redactate cele mai multe în numele ei. De exemplu, pentru Gavril Callimanchi atitudinea față de Patrie îmbracă o valoare morală și politică rezumată în îndemnul „*luptați pentru lege și pentru Patrie*”. Termenul este folosit și de Chesarie de Râmnic, de Enăchiță Văcărescu, și chiar de unele acte fanariotice. În 1802 „Planul” lui D. Sturza îi atribuia un sens de comunitate generală a tuturor locuitorilor, definiție acceptată și de munteanul Șerban Grădișteanu în 1811⁴.

¹ Naum Râmnicăneanu, *Despre originea românilor*, în C. Erbiceanu, *Studii asupra istoriei României scrisă* de D. Philippide, în Arhivă, IV, 1893, pp. 247-248; Vlad Georgescu, *Ideile politice și Iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, Ed. Academiei Române, 1972, pp. 166 – 168.

² Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, op.cit., pp. 165.

³ Dionisie Petcu, *Patrie și patriotism. Patriotismul socialist și internaționalismul*. Ed. Didactică și pedagogică, București, 1969, p. 6.

⁴ Idem, op. cit.p. 165.

În viziunea lui Miron Costin, *ideea de patrie unică* era privită într-o viziune globală și se referea la destinul comun prin vremuri „*neamul semiția care trăiește până acum în Moldova și Țara Muntenească și cât norod iese în Ardeal cu acest nume: român*”. Miron Costin, ca prim mare istoric al românilor relevă conștiința politică populară, fundamentală, a unității, consemnând despre frații munteni „*că ei zic și scriu țara sa românească ca și româniilor cei din Ardeal*”¹.

Mai mult, observăm că, unul din cei mai înflăcărați propovăduitori ai luptei pentru renaștere a fost Naum Râmniceanu. El consideră că explicația decăderii trebuie căutată în „*noi înșine*”. Pentru că nu am lucrat nici odinuară datoriile noastre..., ci s-au întemeiat între noi cu statornicie mândria, zavistia (sentiment de nemulțumire egoistă provocat de situația în societate sau de realizările cuiva, sentiment de dușmănie), lăcomia și invidia între frați, care au dus toată dărăpănarea patriei noastre și au dat loc străinilor să se folosească de stânjenirea noastră”. Râmniceanu se arată însă încrezător în capacitatea poporului său de a depăși momentele de criză și-și cheamă compatrioții „*să reînviem neamul și să ne întocmim patria, că încă nu este vremea trecută, nici nădejdiile trecute*”². De aici, remarcăm că este o deosebire radicală între limbajul acestui cărturar și cel al boierilor, care se ploconeau la curțile străine, cerșind ba autonomia, ba independența. Noul limbaj nu este un împrumut de idei, așa cum s-a spus prin exagerarea influenței Revoluției din Franța, ci izvorăște din contextul autohton, din nivelul de atins de români atât economic cât și social – cultural. De altfel, si se par juste reproșurile, dar ele au doar un efect vag moralizator, pentru că se situează mai mult pe linia compromisului între clase și nu atacă pe nimeni.

Definiția „Patriei” Șerban Grădișteanu pune la un loc pe toți locuitorii, indiferent de poziția lor socială.

Tudor Vladimirescu era de altă părere atunci când îi scria lui Nicolae Văcărescu: „*Ci pe semne dumneata pă norod, cu al căroră sânge s-au hrănit și s-au poleit tot neamul boieresc îl socotești nimic și numai pă jefuitori îi numești Patrie... Dar cum nu socotiți dumneavoastră că patrie se cheamă poporul iar nu tagma jefuitorilor*”³. Într-o scriere anonimă mun-

¹ Istoria militară a poporului roman, vol. III, Ed. Militară, București, 1987, p. 307.

² Vlad Georgescu, op.cit., p. 166.

³ Documente 1821, vol. I, pp. 258-259.

teană din 1822: „*judecați bine fraților, că acei puțini care cu nedreptăți să slujesc de patrie nu pot fi patria! Iar groțișul tot, ce prin silnicie să află supuși la cei puțini, aceia...sunt patrie*”¹. Deci generația revoluționară de la 1821 confereau un caracter de clasă conceptului de patrie, delimitându-se de „tagma jăfuitorilor”. De aici, observăm că se neglijează componenta teritorială a „patriei”.

De asemenea, boierimea considera „lumea toată ca pe o biserică, al căreia altar este patria”. Boieri mici și mijlocii considerau patrie mai ales patria umilă, necuvântătoare”².

Presupunându-se că lumea a fost făcută de Dumnezeu pentru ca oamenii să trăiască la un loc, patria urma să fie „*acel loc unde să află petrecând soțietate de mulți oameni*”³. Constatăm că și din această definiție este scos teritoriul ca factor al noțiunii de patrie, din moment ce „*Nu se cheamă dar pământul, patrie, ci petrecerea cea politicească, adică soțietatea celor celor ce locuiesc împreună, întrebuițați și împărtășiți unul de către altul, care întrebuițare leagă dragostea, interesele și folosurile obștii, arătând pã acea adunare că este un trup întocmit de mădulari*”⁴.

Când concepi că o societate este un „*trup cu mădulari*”, înseamnă că din capul locului se concepe în mod necesar împărțirea ei în clase superioare și inferioare, primele având datoria” să le domine pe celelalte.

În același timp, nu se poate veni în sprijinul ideii de unire a oamenilor într-o singură patrie cu comparația că și vitele, când se rătăcesc de cireadă zbiară după celelalte. „*Pentru că iarba poate găsi și în altă parte, încă și mai bună*”⁵. Ei zbiară, dorind de soțietatea celorlalte, cu care s-au obișnuit în petrecere. Și, găsindu-și soțiile, să bucură. Dovada este aceasta că și la dobitoace nu să *socotește locul pășunii, patrie, ci soțietatea*”⁵. Și aici se ignoră faptul că animalele nu pot constitui argumente pentru explicarea oamenilor. Animalele „zbiară” după restul cirezii din instinct, pe când oamenii, ființe raționale, se aseamnă în virtutea facultății de a gândi. Dovadă că sentimentul patriotic la oameni este același oriunde s-ar afla.

¹ Emil Vârtosu, 1821, Date și fapte noi, București, 1932, p. 211

² Idem, op.cit.p. XXVI.

³ Emil Vârtosu, op.cit.p. 184.

⁴ Idem, op. cit.p. 184.

⁵ Idem, op.cit.p. 184.

„Când societatea se răzvrătește, atunci nu se mai chemă patrie, pentru că lipsește împărțășirea ce leagă dragostea și folosul „societății”. Se dezbină tot trupul societății și, silindu-se fiecare numai pentru al său folos în parte, petrec cu pizmuri și cu dușmăni și mulți, neputând trăi în patria lor, s-au depărtat în alt pământ străin. Cu acest mijloc, al societății unite în dragoste și împărțășitoare, din nimic s-au înălțat neamuri mari și slăvite și tot acelea, cu dezbinarea, au căzut în bezna ticăloșii, supunându-se mult jugul altor neamuri.

Pornind de la concepția că patria este un fel de „împărțășire ce leagă dragostea de folosul obștesc”, autorii manifestului au ajuns la concluzia că atunci când se destramă echilibrul dintre aceste trei elemente dispare și patria¹. De la început au plecat de la premisa că este suficientă doar o utopie dragoste între membrii aceleiași societăți, ca edificiul social să rămână neclintit. Dar ei au făcut abstracții între inegalitățile sociale, de faptul că existau exploatare și exploatați, care se aflau în raporturi ireconciliabile. Au crezut că toate contradicțiile acelei epoci pot fi șterse cu buretele. Era firesc, deci ca pentru astfel de autori atunci când „societatea oamenească” se răzvrătește să nu mai existe patrie. Și de data aceasta constatăm *ideea statului ca un trup uman*, în care diverse clase sociale au roluri corespunzătoare anatomice. Este o comparație care are o anumită logică aparentă, în stare să convingă pe cei neavizați. Dar prin ea se infiltrează ideea unei anumite subordonări sociale implacabile, a dreptului divin de a fi exploatare și a datoriei sacre de a te lăsa exploatat. Autorii nu amintesc că „dezbinare trupului societății” s-a datorat nu dorinței ca, fiecare să trăiască „numai pentru al său folos în parte”, ci tendințelor logice ale marii boierimi de a huzuri în căldură inconștienței pe care a moștenit-o de generații.

După alți autori², patria presupune „mediul politic, cultural și social dat în care trăiește și muncește un popor”.

Paralel cu *noțiunea de patrie* se dezvoltă *conceptul de patriot*. În veacul al XVIII lea este foarte răspândit termenul de „semipatriot”, având înțeles de compatriot, de pământean. Așa îl folosește E. Văcărescu și numeroase scrieri până după 1821; în 1804 de pildă, marii boieri numesc pe autorii

¹ Idem, op.cit. p. 184.

² V.I. Lenin, Opere complete, vol. 17, București, Ed. Politică, 1963, p. 196.

pamfletului care-i demască ca opresori ai țării „nevăzuți patrioți”¹, în timp ce alte scrieri folosesc curent expresia „patriot bun” și „patriot rău”. Paralel însă cu această accepțiune apare un înțeles nou, în care patriotul este definit în funcție de valorile morale și politice pe care le reprezintă și de raportul acestora față de patrie. Patrioții nu sunt toți „fiii patriei”, ci numai acei care au „durere de inimă pentru țară”² luptă pentru *fericirea ei*. De altfel, Râmniceanu, căruia îi aparține această frază: ...care cu *inimă și cu zelul și cu fapta și cu ostenele și cu sudori necruțate*”, insistă asupra faptului că patriot este numai acela „ca să arate cu mai multă dragoste și cinste după cuvînță către simpatrioții săi și cu mai multă slujbă către obștiile folosuri ale Patriei”³.

Remarcăm că pomenirea atât de curentă în toate scriirile vremii a cuvântului de patriot reflectă o violență trezire a conștiinței naționale, astfel că se întrebuița acest termen ca în timpul revoluției din 1789 cel de „cetățean”.

Pe lângă acestea, mai evocăm *cultivarea sentimentului patriotic* din Ithicon, *adică moral*⁴. Redăm: „Vrei să fii și tu ființă trebuincioasă și nu lepădată? Iubește întâi a ta patrie de obște, apoi pe tine însuși, apoi pe aproapele tău”! De data aceasta, în ierarhia prezentată lipsește Dumnezeu”. Este o formă mai evoluată de gândire.

În legătură cu omogenizarea poporului în formarea sentimentului patriotic s-a susținut⁵ că „...acei care alcătuiesc un popor nu sunt legați numai prin aceia că stau pe același pământ, că vorbesc tot o limbă, și când le sunt prielnice împrejurările, se umbresc sub mândria aceluiași steag. Ei mai sunt legați și prin amintirea unui trecut care e același pentru toți...dar noi toți, împreună, cei luminați și cei fără lumină, cei bogăți și cei fără avere, cei de sus și cei umiliți...noi toți suntem mai bătrâni decât cel mai

¹ Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul*, Ed. Academiei Române, București, 1972, p. 165-166.

² Expresia aparține lui Grigore al IV lea Ghica. I Rârzeanu, *Revoluția de la 1821*, în *Documente 1821*, București, 1962, p. 160.

³ Naum Râmniceanu, *Despre originea românilor*, op. cit., p. 247.

⁴ Emil Vărtosu, op. cit., p. 202.

⁵ N. Iorga, *Istoria lui Mihai – Viteazul pentru poporul românesc*, *Scrieri istorice*, vol. I, Lycoum, Ed. Minerva, București, 1971, p. 291.

bătrân dintre noi și amintirea noastră merge până la începutul neamului”. De aici, observăm că, autorul sugerează că dragostea de patrie topește diferențele sociale și culturale și o omogenizează societatea într-un singur și puternic sentiment patriotic.

Ca sentiment, *„patriotismul este dragostea caldă și respect pentru popor, pentru istoria lui, pentru limba și cultura lui, pentru peisajul geografic, într-un cuvând, dragostea față de conținutul patriei ei”¹*.

„Sentimentul patriotic trebuie, deci să fie dublat permanent de conștiința patriotică”. „...odată cu formarea națiunii, conștiința patriotică cunoaște un mare avânt devenind *conștiința națională*”. „...ideea comunității de limbă și a comunității de origine istorică au constituit doi dintre principalii piloni ai începuturilor culturii naționale românești și prin aceasta ai edificiului conștiinței naționale a românilor”².

Este conștiință de sine a comunității respective, este conștiință că are o istorie a sa, făurită de ea însăși, prin încordarea propriilor forțe de-a lungul veacurilor, și nu oferită în dar de cineva. Este conștiința unui popor că are un loc în istoria lumii, că și-a adus și-și aduce în funcție de posibilitățile și condițiile lui concrete, contribuția la dezvoltarea acesteia, la progresul material și spiritual al umanității”. Pentru dobândirea conștiinței patriotice, *„este nevoie de activitate efectivă, practică, și-n primul rând politică deoarece aceasta este instrumentul cel mai important prin care clasele sociale își pot realiza interesele”*. Și cum într-o societate sfâșiată de antagonisme sociale nu orice clasă, prin însăși poziția ei obiectivă, își poate identifica sensul propriu de dezvoltare cu acela al istoriei, al progresului social – politic general, rezultă că nu orice activitate dusă în numele patriotismului este și realmente patriotică”³.

Patriotismul înseamnă firește, în primul rând, dragostea de patrie, dar nu la modul pasiv, nu ca o stare afectivă abstractă, ci ca un sentiment care impune anumite obligații: omul are trei datorii, arată un text din 1822: *către Dumnezeu, către părinți, către patria sa*. Existența acestei datorii este deseori amintită de A. Donici: *„a sluji cineva patriei sale și a păzi dreptă-*

¹ Dionisie Petcu, *Patrie și patriotism. Patriotismul și internationalismul*, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1969, pp. 16-17.

² Idem, op.cit.p. 19.

³ Dionisie Petcu, *Patrie și patriotism. Patriotismul și internationalismul*, p. 20.

țile ei și a iubi pe patrioții săi iaste una din datoriile cele neapărate¹”, (alt autor² folosește chiar expresia „datoriile naționale”).

Rostul acestor datorii, finalitatea către țară trebuie să fie după scriitorii vremii „binele public”, „obșteasca fericire”; această mentalitate apare încă din memoriile redactate în perioada 1769-1774, care -și justifică cererile prin necesitatea de a asigura „fericirea țării”. Tot în numele fericirii a „folosului locuitorilor” își prezintă programul D. Sturza în 1802 și autorul memoriului către Napoleon în 1807. De altfel, Tudor Vladimirescu promite și el „fericirea generală”, „obșteasca fericire fără de care norocire în parte nu poate fi³”.

În **concluzie**, patriotismul, ca și patria, are un caracter concret istoric. Iar acest lucru ar trebui înțeles în dublu sens. În primul rând, în acela că el se manifestă în chipuri și intensități diferite, în funcție de obiectivele ce stau în fața poporului respectiv într-o etapă dată, de contextul general – politic cât și de climatul cultural al epocii în care acel popor trebuie să și le înfăptuiască. În al doilea rând, în sensul că patriotismul...e în funcție ...de categoria socială. Acesta, cu atât mai mult, Mihai Eminescu, arată⁴ că, „de două mii de ani aproape ni se predică că ne iubim și noi ne sfâșiem”. De mai multe mii de ani Buddha – Sakya – Mim visează împăcarea omenirii, liniștea inimii și a minții, îndurarea și nepismuirea și cu toate acestea de tot atâtea mii de ani de la începutul lumii, războaiele presară pământul cu sânge și cenușă.

Referințe bibliografice:

1. Donici, *Manualul juridic*, ediția critică, București, 1959.
2. Barbu Paris Momuleanu, *Caractiruri*, Bucuresti, 1825.

¹ A. Donici, *Manualul juridic*, ediția critică, București, 1959, p. 21.

² Barbu Paris Momuleanu, *Caractiruri*, Bucuresti, 1825, pp. 57-58.

³ *Proclamația către bucureșteni din 20 martie 1821*, Documente 1821, vol. I, p. 385. Mai amintim între scrierile care considerau lupta pentru fericirea țării o trăsătură esențială a patriotului: *Constituția cărvunarilor și Cuvântul unui țaran către boieri* ale lui I. Tăutu, *Însemnarea călătoriei mele*, de D. Goleșcu și Ideile pe scurt...ale lui S. Marcovici; *Regulamentele Organice* folosesc frecvent termenii ca ”fericirea națională”, ”fericirea publicului”. Vlad Georgescu, *Ideile politice și Iluminismul în Principatele Române 1750 -1831*, Ed. Academiei Române, 1972, p. 166.

⁴ Mihai Eminescu, *Nuvele*, Editura Șaraga, p. 144.

3. Dionisie Petcu, *Patrie și patriotism. Patriotismul socialist și internaționalismul*. Ed. Didactică și pedagogică, București, 1969.
4. *Documente 1821*, București, 1962.
5. *Istoria militară a poporului roman*, vol. III, Ed. Militară, București, 1987.
6. N. Iorga, *Istoria lui Mihai – Viteazul pentru poporul românesc*, Scrieri istorice, vol. I, Lycoum, Ed. Minerva, București, 1971.
7. Naum Râmniceanu, *Despre originea românilor*, în C. Erbiceanu, *Studii asupra istoriei României scrisă de D. Philippide*, în Arhivă, IV, 1893, pp. 247-248.
8. V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 17, București, Ed. Politică, 1963.
9. Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, Ed. Academiei Române, 1972.